

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

Endelig versjon

3 Januar 1992

Foredrag
Sørmarkedagene 1992

Vår Felles Framtid - Perspektivene mot FN-konferansen 1992

Verdenskommisjonens budskap

Når FN's Konferanse om Miljø og Utvikling (eller UNCED) åpnes i begynnelsen av juni i år, vil det ha gått vel fem år siden Verdenskommisjonen for Miljø og Utvikling fremla sin rapport om "Vår Felles Framtid".

Verdenskommisjonen tente en varsellampe om at utviklingen har ført med seg livstruende farer for Jordas miljø. Menneskets manglende evne til å tilpasse sin virksomhet til naturens tålegrenser holder nå på å skape fundamentale endringer i sentrale globale økosystemer.

Vår advarsel er senere forsterket av nye vitenskapelige rapporter. FN's klimapanel pekte på at globale klimaendringer forårsaket av menneskeskapte utslipp kan føre til raskere temperaturstigninger enn noengang før i menneskehetens historie. Vi har fått inn nye foruroligende data om ødeleggelsen av ozonlaget. Avskogingen, ørkenspredningen og forurensningen av ferskvann og av havene fortsetter. I utviklingslandene griper sult og hungersnød om seg igjen. Antallet fattige i verden fortsetter å stige. Og som alltid er det kvinner og barn som blir først og hardest rammet.

Verdenskommisjonen la i sin rapport likevel og på tross av dette dystre bilde vekt på å framstille et håp og en tro om at det er mulig å skape en framtid som er bedre, mer rettferdig og tryggere. Vi så for oss muligheten for en ny periode med en annen type økonomisk vekst, en epoke som må bygges på en politikk som bevarer og forbedrer ressursgrunnlaget.

Jeg vil gjerne understreke disse positive sidene - nødvendigheten av å bevare et framtidshåp og troen på at det nytter å gjøre noe. Hvis vi ikke klarer å troverdiggjøre et håp om en bedre framtid, vil vi ikke makte å få gjennomslag eller politisk støtte i folket til de endringer som må gjennomføres for å skape denne framtid.

Vi tok til orde for en overgang fra tradisjonell økonomisk vekst til bærekraftig utvikling. Vi må komme bort fra den type vekst som bygger på sløsing med naturressurser, og et forbruks- og produksjonsmønster som skaper forurensning og

miljøødeleggelse i sitt kjølvann. Gjennom endringer i vekstens innhold må vi sikre oss at framtidig vekst ikke ødelegger ressursgrunnlaget for framtidige generasjoner.

Bærekraftig utvikling er derfor mere enn et begrep. Det er en endringsprosess som omfatter utnyttelsen av naturressurser, styring av investeringer, teknologisk utvikling og institusjonelle endringer tilpasset både dagens og morgendagens behov.

Endringer siden 1987

Hvis det er en ting som karakteriserer de fem årene som har gått siden 1987, så er det nettopp de stadig raskere endringsprosesser i det internasjonale samfunn.

Disse endringer er utløst av en rekke forskjellige årsaker. I Øst-Europa presset forandringene seg fram på grunn av mangelen på frihet, demokrati og økonomisk effektivitet i de tidligere kommunistiske regimer, men også på grunn av en katastrofal vanskjøtsel av naturmiljøet. Dette var noe som menneskene fikk føle direkte på kroppen og helsen, bl.a. gjennom Tsjernobyl. I Vest-Europa ser vi hvordan landene søker sammen i et sterkere samarbeid blant annet på grunn av behovet for å styrke Europas konkurransevne på et stadig mer globalt verdensmarked.

Internasjonaliseringen av både økonomi og økologi er kanskje den viktigste drivkraft bak disse endringer.

På det økonomiske område blir landene stadig mer sammenvevet i et gjensidig avhengighetsforhold mht utveksling av varer, tjenester, teknologi og finansielle ressurser. I 1980-årene gikk denne utvikling så raskt at man gikk over til å snakke om en globalisering av verdensøkonomien.

Norge er som et relativt lite land med en utadventt økonomi nærmere knyttet opp til verdensøkonomien enn de fleste andre land. For å nå våre mål når det gjelder sysselsetting, miljø og distriktpolitikk er vi helt avhengig av best mulig forhold for våre eksportrettede næringer slik at vi kan ha råd til de overføringer som er nødvendige.

Den gjensidige avhengighet mellom landene øker også på miljøområdet. Vi vet at de globale miljøtrusler fra klimaendringer, fattigdom og underutvikling med stor sannsynlighet vil øke før vi evt. begynner å få bukt med dem. Befolkningsøkningen alene, som nå ser ut til å fordoble eller kanskje tredoble antallet mennesker på jorden vil skape et nesten uimotståelig press for videre endringer både av økonomiske og politiske institusjoner. Den rivende teknologiske utvikling virker i samme retning.

Selv om endringsprosessen de to-tre siste årene har vært spesielt dramatiske i vår egen verdensdel - og spesielt i Øst-Europa - kan vi ikke stole på at de siste fem årene bare har vært

en overgangsfase, at tingene snart vil falle til ro igjen, og at vi kan fortsette som før. Vi vil kanskje ikke få så dramatiske utslag som nå i desember - med Sovjetunionens sammenbrudd - men vi kan være bortimot helt sikre på at internasjonaliseringen vil stille landene overfor stadig nye utfordringer og at tiden som kommer vil bli full av nye internasjonale endringer.

Hvordan landene best skal forholde seg til internasjonale endringer er en av de viktigste og vanskeligste spørsmål vi står overfor. Ofte vil internasjonaliseringen medføre store ringvirkninger for de enkelte land. Vi kan oppleve raske endringer i landenes konkurransevne, med krav om økonomiske tilpasninger og politiske omstillinger. Følgene kan bli voksende arbeidsløshet og større uro for framtida.

Hvordan kan så et lite land som Norge møte de økonomiske og miljømessige utfordringer i 1990-årene?

Er det en ting som er aldeles sikkert, så er det at vi ikke kan bidra til å løse miljø og utviklingsspørsmålene ved å forsøke å stenge oss inne i forholdet til våre nærmeste omgivelser. Ikke engang de store land kan nå stanse de internasjonale endringsprosesser, eller skjerme seg fra dem. Vi har i de siste år sett hvordan alle forsøk på å holde enkeltland utenfor den øvrige verdensøkonomien har spilt fallit - i Øst-Europa, i Albania, og kanskje etterhvert også i Burma.

Det er på denne bakgrunn et ubegripelig paradoks at politiske krefter i Norge nå sier nei til de fleste former for faktisk norsk deltagelse i internasjonalt samarbeid - i EØS, i EF og endog i GATT - og samtidig går inn for økonomisk vekst som kan opprettholde høye overføringsordninger til f.eks. landbruket. Dette er ikke noe verdivalg. Det er å se bort fra elementære økonomiske sammenhenger. Det dreier seg om ren virkelighetsflukt. Det er utenriksøkonomien som har gjort det mulig for oss å finansiere den livsstandard som de fleste nordmenn nå tar som en selvfølge.

Miljø og økonomi hører sammen. Miljøproblemene er delvis skapt av det økonomiske system, og de må også løses gjennom en bedre styring av det økonomiske system. Og når landenes økonomi blir stadig mer knyttet opp til utviklingen i verdensøkonomien, må også virkemidlene for å løse miljøproblemene bli mer internasjonale.

Internasjonaliseringen kan ikke snus. Og det er heller ikke politisk ønskelig å snu den, fordi den økte gjensidig avhengighet er fredskapende. I Vest-Europa, som har vært utgangspunkt for to verdenskriger i dette århundre, er krig og væpnet konflikt blitt helt utenkelig som virkemiddel for å løse konflikt mellom nasjonene, takket være samarbeidet i EF. Når landene i Sentral- og Øst-Europa etterhvert blir tettere knyttet til det økonomiske samarbeidet i Vest-Europa gjennom EF eller EØS, vil væpnet konflikt også bli utenkelig mellom øst og vest.

Vårt mål for internasjonalt samarbeid er derfor ikke å snu

klokken tilbake til en tid som ikke lenger finnes, men å ta tømmene for å hindre at utviklingen løper løpsk, og å styre den i den retning vi ønsker for å nå våre politiske mål. Det vil være nødvendig med tilpasninger og omstillinger, men vi må være mere ambisiøse enn det. Sammen med andre land må vi utnytte de muligheter endringene gir oss for å gjenvinne den kontroll over utviklingen som nasjonene allerede har tapt hvis de handler enkeltvis.

Vi må endre verdensøkonomiens retning slik at den blir mere bærekraftig enn idag. Men det kan landene bare greie hvis de går sammen. Det er ikke lenger mulig å lage bærekraftige samfunn isolert fra resten av verden. For Norge, som importerer 95% av de luftforurensninger som forsurer norsk natur, og som har som tverrpolitisk mål å være en pådriver i internasjonalt miljø- og utviklingssamarbeid, burde det være selvinnsynende at vi bare kan nå disse mål ved å delta mest mulig aktivt i internasjonalt økonomisk samarbeid, ikke ved å holde oss utenfor det.

Hvordan utnytte mulighetene til bærekraftig utvikling.

Hvilke endringer er det nå som skjer i verdensøkonomien, og hvordan kan vi bruke disse endringer til å påvirke endringene i den retning vi selv ønsker, dvs. i bærekraftig retning?

Vi har opplevd en meget positiv utvikling gjennom fremgangen for demokratiet som styreform. De autoritære og sentraldirigerte styreformer er under avvikling. Vi er midt inne i en omstilling til folkestyre i land som tidligere ble styrt av makteliter.

Denne demokratisering er av stor betydning også for overgangen til bærekraftig utvikling. Kampen for å redde vår felles framtid krever åpenhet og rett til innsyn i de miljøproblemer vi står overfor, og den krever bred folkelig deltagelse i arbeidet for å løse dem.

Parallelt med kommunismens sammenbrudd ser vi en internasjonal fremgang for markedsøkonomiske tilnærminger. Troen på at en sentraldirigering av økonomien kan løse de grunnleggende samfunnsbehov knyttet til vekst, fornyelse og miljø har fått et grunnskudd.

Som sosialdemokrater må vi se positivt på disse endringer. Demokratiseringen gjør det mulig for det enkelte menneske og for organisasjoner å engasjere seg aktivt i samfunnsutformingen for å sikre et bedre livs- og arbeidsmiljø i de enkelte land. Og vi har aldri vært imot markedskreftene der hvor markedet er den beste mekanisme for å løse viktige samfunnsoppgaver.

Men uten politisk styring vil markedskreftene aldri sørge for en bærekraftig utvikling. Markedet alene kan verken sikre en fordelingspolitikk eller en løsning av fattigdomsproblemene. Vi vil aldri oppleve den dagen da markedskreftenes frie spill og en liberalistisk samfunnsmodell kan sikre miljø, sysselsetting, likhet og rettferdighet. Her har vi lang erfaring

- om viljen til politisk styring og sikring av felles verdier og mål.

Den nasjonale omstillingsprosess

Hvor langt har vi så kommet i Norge i omstillingen til bærekraftig utvikling, 20 år etter opprettelsen av Miljøverndepartementet, og nesten fem år etter Verdenskommisjonens rapport?

I utgangspunktet er Norge fortsatt et privilegert land i miljøsammenheng. I Norge har vi bedre adgang til frisk luft, vann og relativt uberørt natur enn de aller fleste.

Vi har kommet et godt stykke på vei til å løse det vi kan kalle førstegenerasjonen av miljøproblemer. Vi har vernet endel av våre viktigste naturområder fra økonomisk utnyttning. Vi har gått løs på forurensningsproblemer knyttet til utslipp til luft, vann og jord. Vi har rensset opp i endel av de verste utslipp fra industrien og fra kloakker. I 1992 vil vi gjennom en fordobling av bevilgningen over statsbudsjettet ta et krafttak for å få istand bedre ordninger for avfallsbehandling og gjenvinning av bl.a. glass, papir, plast og organisk avfall. Vi har langt igjen før vi kan si at vårt eget hus er i orden, men vi er på rett vei.

Vi har også gjort framskritt i løsningen av endel internasjonale miljøproblemer i vår egen verdensdel, bl.a. mht sur nedbør-problemene, som har forårsaket store skader på norsk natur.

De norske svovelutslippene er siden 1980 redusert med 57 prosent. Dermed har vi allerede nådd målet om 50% reduksjon innen 1993. Svovelnedfallet i Norge er i samme periode redusert med ca. 20 prosent som følge av utslippsreduksjoner i andre land og i Norge. Men dette er ikke nok til å stanse skadene på vegetasjon og på liv i vassdrag og innsjøer. Vi må derfor fortsette arbeidet med å finne internasjonale løsninger, basert på prinsippet om naturens tålegrenser.

Utslippene av nitrogenoksid (NOX), som også fører til store miljøskader i Norge, er minsket med 9 prosent fra 1987 til 1990. Dermed er første trinn i det mål som er satt for NOX-reduksjoner nådd. Her må nye tiltak settes inn for å nå det annet trinn i dette mål, en 30% reduksjon innen 1998.

Arbeidet med denne type forurensningsspørsmål vil stå på vår miljøpolitiske dagsorden både i 1990-årene og i neste århundre. Gjennom en ny generasjon internasjonale avtaler, gjennom aktiv nasjonal oppfølging, og ved utvikling av ny teknologi kan vi ha et godt og begrunnet håp om at vi vil makte å få bukt med disse lokale og regionale miljøproblemer.

Dette arbeidet krever fortsatt innsats og er forlengst igang. Et grunnlag ble lagt under den forrige Arbeiderparti-regjering gjennom stortingsmeldingen om Norges oppfølging av

Verdenskommisjonens rapport. Siden 1986 er Miljøverndepartementets budsjett nesten tredoblet, og enda viktigere, miljøspørsmålene er blitt et integrert ledd i alle departementers arbeidsområde.

Vi står nå foran en viktig debatt om hvordan miljøpolitikken i større grad kan integreres og ses i sammenheng med det økonomiske og politiske opplegg for 1990-årene. Den store Klimautredningen er ute til høring. Vi vil om få uker få innstillingen fra Miljøavgiftsutvalget, som drøfter hvilke virkemidler vi nå bør ta i bruk. Vi vil dermed ha grunnlag for en bred debatt med næringslivets organisasjoner, miljøbevegelsen og partiene på Stortinget om norsk miljøpolitikk i 1990-årene.

I arbeidet med miljøproblemene i 1970- og 80-årene har vi høstet verdifulle erfaringer mht virkemiddelbruken. Bruk av rensekraft, standarder og andre administrative virkemidler har foreløpig vært dominerende. Disse virkemidlene vil fortsatt være viktige, bl.a. overfor lokale miljøproblemer og problemer som krever raske resultater med stor grad av sikkerhet. Vi må imidlertid løpende gjennomgå bruken av slike virkemidler for å se om de tjener til å nå miljømålene på en effektiv måte.

En slik bred vurdering er nødvendig av flere grunner. For det første er ambisjonsnivået og målene for miljøpolitikken både nasjonalt og internasjonalt høyere enn tidligere. Dette betyr at kostnadene ved å realisere miljømålene øker, og at disse må vurderes innenfor en samlet og helhetlig økonomisk ramme.

For det andre er vi nå inne i et internasjonalt økonomisk tilbakeslag som bidrar til at vi også i vårt land opplever svake konjunkturer og vanskeligheter for vårt konkurranseutsatte næringsliv. Hvis vi gradvis endrer våre skatte- og avgiftssystemer i miljøvennlig retning, og gir tid til omstillinger og utvikling av ny teknologi, er jeg overbevist om at bærekraftig utvikling er et realistisk mål. Men hvis vi på kort sikt går vesentlig raskere fram enn det som våre samarbeidspartnere og konkurrenter gjør, kan det på kort sikt også få negative konsekvenser for produksjon og sysselsetting i vårt eget land.

Vi må få istand en bedre prising av de verdier som ligger i naturmiljøet slik at de samfunnsøkonomiske kostnader i størst mulig grad kan reflekteres i den økonomiske aktivitet som forurenser miljøet. Når vi står overfor globale miljøproblemer som involverer mange land og millioner av husholdninger og bedrifter, må vi i langt større grad enn tidligere sikte mot gradvise systemendringer basert på nye pris- og avgiftssystemer som stimulerer til endret adferd, utvikling av miljøvennlig teknologi og andre ting som er nødvendig for bærekraftig utvikling.

De frivillige organisasjoner kan hjelpe til for å fremme slike adferdsendringer. Jeg vil her spesielt vise til Miljøheimevernet som nå er satt igang etter initiativ av bl.a. Norges Naturvernforbund.

I den nasjonale omstillingsprosess vil Regjeringen måtte holde en stø kurs mens det hagler med kritikk fra alle kanter. Mange av dem som frykter for framtida pga miljøproblemene vil synes det går for sakte og at Regjeringen og det politiske system gjør for lite, for sent. Fra dem som frykter for framtida fordi de ikke lenger har noe arbeid får vi kritikk fordi vi øker miljøkravene for raskt. Jeg har stor forståelse for begge disse perspektiver. Selv om miljø og sysselsetting begge tilhører Regjeringens viktigste satsingsområder, skulle vi gjerne ha satset enda mere - hvis vi hadde hatt ubegrensede midler å ta av.

Men jeg innrømmer at det blir litt vanskeligere å ha en slik forståelse når vi opplever utspill som fradømmer Regjeringen enhver troverdighet i nasjonale miljøspørsmål, samtidig som de frykter at vår høye nasjonale miljøstandard vil bli senket hvis vi f.eks. slutter oss til EØS. Det henger simpelthen ikke ihop. Og mens vi hele tiden er blitt kritisert for at vi ikke prioriterer miljøspørsmål høyt nok nasjonalt, klager jo Ole Gabriel Ueland fra Senterpartiet over at "Gro's Miljøvernerolle påfører Norge kostnader". Og dette kommer fra et parti som gikk lengst i sine krav da Stortinget fastla den norske CO2-målsettingen før valget i 1989.

I Revidert Nasjonalbudsjett for 1991 gikk Regjeringen inn for en gradvis opptrapping av bruk av miljøavgifter som ledd i en mer kostnadseffektiv miljøpolitikk i 1990-årene. Det ble samtidig understreket at innføringen av nye virkemidler må sees i sammenheng med hva andre land faktisk gjør i miljøpolitikken.

Norge skal fortsette å være en pådriver i disse spørsmål. Vår løsning vil ikke ligge i at vi skal ned til det minste felles multiplum av det andre land gjør, men å få de andre land med på i omstillingsprosessen til bærekraftig utvikling, slik at markedskreftene blir tatt i bruk for å arbeide for miljøet og ikke mot det.

Men når vi hører fra enkelte hold at norske politikere har fått det for seg at det ikke spiller noen rolle hva vi gjør av miljøvern i Norge, at det kun er den internasjonale kampen som er fruktbar, så er det både en misvisende framstilling av hva som faktisk gjøres i Norge, og en manglende forståelse av betydningen av at internasjonale tiltak og virkemidler er helt sentrale i kampen for å redde miljøet i Norge. Vi behøver igjen bare å se til sur nedbør-problemene for se nødvendigheten av å trekke andre land med i tiltak som kan begrense utslipp som skader norsk natur.

Bruk av økonomiske virkemidler. Klima og miljøavgift.

Norge har gått foran når det gjelder en bedre prising av miljøet. CO2-avgifter ble innført i 1991 og er videreført med visse økninger, bl.a. på bensin og i oljesektoren i det budsjett som nylig er vedtatt for 1992.

Få andre land har kommet så langt. Av de andre nordiske

land har Sverige innført en CO₂-avgift mens Danmark kommer etter i 1992. EF-kommisjonen har en stund arbeidet med et opplegg for en kombinert CO₂-avgift/energiskatt, og vil videreføre dette arbeid i 1992. I USA har den amerikanske regjering gått imot CO₂ skatter og høyere bensinpriser av velkjente politiske grunner, som bl.a. bygger på motstand mot alle nye skatter, inklusive de som er viktige for miljøet.

Jeg er overbevist om at slik bruk av økonomiske virkemidler er viktig og helt nødvendig for å justere markedsprisene når disse ikke gjenspeiler miljøkostnadene ved produksjon, forbruk og avfallsbehandling. Vi kan ikke lenger akseptere et økonomisk system hvor den private sektor tar mesteparten av fortjenesten mens miljøkostnadene dumpes i fanget på samfunnet og det offentlige.

Økonomiske virkemidler kan tas i bruk i miljøpolitikken uten å øke det totale skattetrykk, gjennom parallelle lettelser i andre offentlige avgifter. I Norge har vi allerede sett positive virkninger av CO₂-avgiften. Som følge av den utslippsavgift som ble pålagt kontinentalsokkelen gjennomfører nå oljeselskapene en rekke tiltak for å redusere CO₂-utslippene slik at de slipper med mindre skatt. Og i miljøsammenheng er det utslippsreduksjonene som er viktigst, ikke å få inn flere skattepenger.

Vi ser altså tegn på at markedet og næringslivet har begynt å tilpasse seg de nye politiske signaler. Opinionsundersøkelser viser at praktisk talt alle norske bedriftsledere tror miljøkravene vil bli strengere det kommende tiår. Dette innebærer at bedriftene begynner å tilpasse sin virksomhet til miljøhensyn. Her ligger det også en stor utfordring og en stor mulighet for norsk næringsliv. Ved å være i forkant med miljøvennlige produkter, kan vi få et forsprang i konkurransen på det globale verdensmarked vi nå går inn i.

Samtidig kan ikke Norge komme for mye i utakt med andre land i innføringen av slike økonomiske virkemidler, uten at det slår urimelig negativt ut for norske bedrifter og arbeidsplasser. Det er denne balansegang som Regjeringen hele tiden må legge vekt på.

Her er situasjonen i tillegg den at Norge må innføre langt høyere avgifter for å kunne greie vårt nasjonale mål om en CO₂-stabilisering enn våre konkurrenter på eksportmarkedene. EF-kommisjonen regner med at en CO₂-avgift på ca. 300 kroner pr. tonn CO₂ i år 2000 vil være tilstrekkelig for å kunne greie et stabiliseringsmål for EF-området samlet. For industrilandene under ett vil en stabilisering i år 2000 kreve CO₂ avgifter på omlag 650 kroner pr. tonn. Men i Norge må vi antagelig opp i 1000 kroner pr. tonn eller mer for å nå et slikt stabiliseringsmål alene.

Norge er av flere grunner i en særstilling blant industrilandene når det gjelder energirelaterte utslipp, spesielt CO₂.

For det første kommer ca. halvparten av vår energiforsyning

fra vannkraft, som er en ren og fornybar ressurs uten CO2 utslipp. I mange EF-land benytter man seg av kullfyrte kraftverk i kraftproduksjon. Disse land kan relativt enkelt redusere sine CO2-utslipp ved å gå over til renere energibærere, mens vi ikke har denne mulighet til relativt billige utslippsreduksjoner.

For det andre er en relativt stor del av våre CO2-utslipp knyttet til konkurranseutsatt industri. Disse konkurrerer som oftest med land som ikke har innført noen tilsvarende CO2 avgift. I de fleste EF-land utgjør utslippene fra konkurranseutsatt næringsliv en langt lavere andel av utslippene, slik at en stabilisering av CO2-utslipp i disse landene vil ha vesentlig mindre næringsmessige og sysselsettingspolitiske konsekvenser.

Vi kan heller ikke uten videre gjøre vesentlige unntak i CO2 avgiften for den konkurranseutsatte industri. Da måtte CO2-reduksjonene tas fra andre samfunnssektorer, slik som f.eks. samferdsel, som heller ikke er så lett i vårt langstrakte land og med vårt spredte bosettingsmønster. Det vil ikke bli lett å få folk til å forstå at de må akseptere vesentlige begrensinger på bruk av privatbil når ingen slike begrensinger gjennomføres i andre land.

For det tredje er Norge også en stor eksportør av olje og gass, som medfører CO2-utslipp både ved produksjon og ved transport. Grovt sett kan man si at rundt halvparten av våre CO2-utslipp kommer fra konkurranseutsatt industri og fra vår olje- og gassvirksomhet. Med den utbygging som nå er planlagt for olje- og gassfelt på sokkelen i 1990-åra, må vi regne med økte og ikke reduserte CO2 utslipp fra denne sektor.

Til tross for at CO2 reduksjoner vil være vesentlig mer kostbare i Norge enn hos de fleste av våre konkurrenter, har vi opprettholdt vårt mål om en stabilisering av CO2-utslippene på 1989 nivå i år 2000.

Hvis vi skal greie dette, må vi foreta en storstilt satsing bl.a. på energiøkonomisering i tiden som kommer. I statsbudsjettet for 1992 ble bevilgningene til ENØK øket med ikke mindre enn 67%. Realisering av ENØK-potensialet er god samfunnsøkonomi og kan også gi god sysselsettingseffekt, bl.a. i byggebransjen.

Men vi kan ikke greie CO2-målet ved nasjonale tiltak alene uten at det påfører oss kostnader som ligger langt over det som andre industriland må ut med. CO2 mengden i atmosfæren akkumuleres uavhengig av utslippssted. Det er ingen saklige grunner til at det må gjennomføres reduksjoner spesielt i Norge, hvor de er dyrest. Vi har gått inn for en klimaavtale basert på en kostnadmessig tilnærming slik at utslippene kan reduseres mest der det koster minst. Dette er den veien som gi best resultater for landene enkeltvis - og sett samlet.

Hvilke avveiningsproblemer vi vil bli stilt overfor i skjæringspunktet mellom nasjonale mål og internasjonale virkemidler, er Heidrun-saken et godt eksempel på. Regjeringen

besluttet som kjent i november å gå inn for en ilandføring av gassen og bygging av en metanol-fabrikk, selv om dette vil medføre en økning i våre CO₂-utslipp på ca. 1 % i forhold til dagens nivå. Hvis vi ikke hadde sagt ja til denne metanol-fabrikken, ville den ha blitt bygget i Nederland med nøyaktig like stor CO₂-utslipp lokalt og globalt, og med tap av norske arbeidsplasser. Vi kan ikke stille oss slik at norsk gass, som er en miljøvennlig energiform, ikke kan brukes eller videreføres i Norge, og at importlandene får all kreditten for de vesentlige utslippsreduksjoner som de oppnår ved å bruke vår naturgass istedet for f.eks. kull.

Gjennom mere bruk av økonomiske virkemidler og en bedre internasjonal harmonisering av disse virkemidler må vi arbeide for en inkorporering av miljøkostnadene i markedsprisene. Dette er ikke minst viktig på energiområdet, hvor de lave prisene på fossile brensler på verdensmarkedet idag ikke oppmuntrer til forskning og utvikling av de alternative energikilder som vi trenger for å redusere utslipp av klimagasser.

Brasil-konferansen

Betydningen av en internasjonal samordning av virkemidler og en rettferdig fordeling av byrdene ser vi for alvor når vi skal gå løs på de virkelig globale miljøproblemer, når vi skal finne løsninger som gjør det mulig for utviklingslandene å slutte seg til de nye internasjonale miljøavtaler f.eks. på klimaområdet, og når vi skal gå løs på fattigdomsproblemene i den tredje verden.

Disse spørsmål står nå på dagsorden for FN-konferansen om Miljø og Utvikling i Brasil i juni. Denne konferanse, som bygger på en serie regionale miljøkonferanser, deriblant Bergenskonferansen i mai 1990, vil trekke opp dagsorden og retningslinjer for det internasjonale arbeid for miljø og utvikling for resten av 1990-årene, spesielt på det globale plan.

Fra Regjeringens side legger vi stor vekt på forberedelsene til Brasil-konferansen. La meg her nevne noen av de spørsmål vi har prioritert i forhandlingene.

Industrilandene har et spesielt ansvar for de globale miljøspørsmål. De største utslippene av f.eks. klimagasser skjer i i-land, og det er de rike land som har mest ressurser til å kunne foreta de omstillinger i verdensøkonomien som er nødvendige for å etablere bærekraftig utvikling globalt. Det vil være moralsk galt og politisk umulig å forvente at utviklingslandene skal påta seg byrder for å rette opp de miljøproblemer som i hovedsak skyldes utslipp i Nord.

Industrilandene må derfor etablere ordninger for overføringer av nye finansielle ressurser til utviklingsland for å sette dem istand til å delta i de avtaler om globale miljøproblemer som nå trengs. Slike overføringer må komme i tillegg til den ordinære utviklingshjelp, som fortsatt vil være nødvendig for å bistå utviklingslandene i løsningen av

fattigdomsproblemet. Norge ligger helt i tet på begge disse områder, med 1.1% av BNP i bistand samt et eget klimafond på toppen av dette.

Vi trenger også mekanismer som kan lette overføring av mer moderne og miljøvennlig teknologi til u-land. Dette er et spørsmål ikke bare om overføring av patenter og maskiner, men også av kunnskap og kompetanse.

Klimaforhandlingene er særlig viktige for Norge pga de omfattende globale virkninger som vil komme som følge av økt global oppvarming, og pga vår spesielle stilling som energinasjon. Vi har derfor lagt ned et grundig arbeid med å utarbeide forslag til en ny klimaavtale basert på prinsippet om kostnadseffektivitet. Siden Ted Hanisch har orientert om disse forhandlingene tidligere idag, skal jeg ikke bruke mere tid på disse her og nå.

Alle land, både i nord og sør, har et selvstendig ansvar for å få sine prioriteringer i orden. Etter at den kalde krigen er over, er det nå grunnlag for å bruke mindre ressurser på militærutgifter og mere på investeringer i menneskelige ressurser for å løse fattigdomsproblemene og miljø/utviklingsspørsmål. Og en slik endring av nasjonale prioriteringer må nødvendigvis også omfatte en vurdering av ressursforbruk og forbruksmønster i de rike land.

Regjeringen kan ikke klare oppgaven med å snu utviklingen alene. Vi må ha næringslivet, fagbevegelsen og frivillige organisasjoner med oss i arbeidet for å skape bærekraftig utvikling. Norge har derfor støttet opp om alle forsøk som er gjort på å skape en bred koalisjon av organisasjoner fra alle sektorer i samfunnslivet, og å sikre de frivillige organisasjoner adgang ikke bare til Bergen-konferansen, men også til Brasil-prosessen. Vi har gjort en spesiell innsats for å sikre at urbefolkningers og kvinners interesser blir tatt vare på i forberedelsene.

Norge vil legge stor vekt på tiltak som kan bekjempe fattigdommen i verden. Dette vil også være det fremste virkemiddel for å begrense befolkningstilveksten. Men dette er også et spørsmål om kvinners stilling, om utdanning, og om grunnleggende helsetjenester som kan redusere barnedødeligheten i den tredje verden.

Vi legger også stor vekt på forhandlingene om en internasjonal konvensjon om bevaring av biologisk mangfold. Dette vil bli et viktig instrument for å stanse den raske utryddingen av verdifulle plante- og dyrearter som nå pågår i stort omfang, særlig i utviklingslandene.

Men et positivt resultat i Brasil vil som i alle andre forhandlinger være avhengig av at det finnes politisk vilje til å komme videre. Dette gjelder spesielt i de store industriland som nødvendigvis må stå sentralt i spørsmål om internasjonal økonomi. Hvis vi ikke får noen av de tre store grupper i

verdensøkonomien - USA, Japan/Sørøst-Asia eller EF med oss på de forslag som vi setter fram, har små land som Norge få muligheter til å vinne fram i arbeidet for bærekraftig utvikling globalt.

Hvordan kan vi best utøve innflytelse?

Dermed er vi tilbake til det spørsmål som er nevnt innledningsvis, hvordan kan et land som Norge best komme i en posisjon hvor vi kan få et tak i tømmene på styringen av de økonomiske beslutninger som også vil være sentrale for en effektiv håndtering av miljøproblemene.

Både i miljødebatten og i Europa-debatten møter vi av og til det merverdige argument at Norge ikke har noen særlige muligheter til å øve innflytelse ved å delta i de organer som treffer beslutningene, men at vi kan øve større innflytelse ved å stå utenfor og å være et eksempel for andre land.

Jeg er helt enig i at Norge bør gå foran i miljøarbeidet der hvor vi har muligheter og forutsetninger for å gjøre dette. Vi har flere eksempler - innføringen av miljøavgifter, størrelsen på utviklingshjelpen, klimafondet, støtten til frivillige organisasjoner etc - hvor Norge er blant foregangslandene. Men disse eksempler viser også at det ikke nødvendigvis er slik at andre land ser til Norge når de skal utforme sin politikk, dessverre. Vi har ligget høyest på OECD-statistikken over uhjelp i mange år nå, uten at andre land har kommet særlig nærmere målet om 0.7% av BNP.

Politisk pådrivervirksomhet utøves ikke ved å stå utenfor. Politiske beslutninger om vår felles framtid blir til gjennom demokratiske prosesser i de enkelte land, gjennom politisk debatt, meningsbrytning og kompromisser i de internasjonale samarbeidsorganisasjoner som landene er medlem av, og gjennom oppfølging av disse beslutninger i de enkelte land.

Norge vil i forberedelsen til Brasil-konferansen, i andre FN-organisasjoner og internasjonale samarbeidsinstitusjoner gjøre alt hva vi kan for å føre videre arbeidet for global bærekraftig utvikling i 1990-årene. Men skal vi ha noen mulighet til å være den pådriver som vi ønsker, må vi ha samarbeidspartnere.

Vi skal fortsette vårt nære samarbeid med utviklingslandene. Men de manglende resultater av nord/sør-dialogen gjennom de siste 20 år har vist at disse land har ikke alene noen mulighet til å endre retningen på verdensøkonomien. Norge alene kan ikke hjelpe de fattige land i kampen for menneskeverd og bærekraftig utvikling. Store land som USA og Japan samt de Europeiske Felleskaper må med.

Vi skal fortsette samarbeidet med de to øvrige økonomiske stormakter i verden, Japan og USA. Jeg skal selv på offisielt besøk til Japan senere i denne måned, og miljøspørsmålene vil stå høyt på dagsorden. Vi har nære kontakter med USA også på dette område, selv om vi ikke ser likt på viktige områder av miljøpolitikken, bl.a. på klimaområdet og på behovet for mer

bistand til utviklingslandene.

Men vår vei til innflytelse på industrilandenes arbeid med bærekraftig utvikling går gjennom Europa. Vi må styrke samarbeidet med de land som vi økonomisk og økologisk er knyttet nærmest til. Vi må arbeide sammen med landene i Europa på å påvirke den økonomiske utvikling slik at den tar en mer bærekraftig retning. Her er det ikke lenger nok å samarbeide om miljøtiltak alene, vi må påvirke de organer som utformer den økonomiske politikk hvis vi skal nå fram.

EF har etter Maastricht-møtet blitt enda viktigere enn før i utformingen av europeisk økonomi og miljøpolitikk. Gjennom de traktatendringer som ble vedtatt før jul er nå "bærekraftig, ikke-inflatorisk vekst som respekterer miljøet" kommet inn i Romatraktatens formålsparagraf. Dette er en viktig endring som vil bli tatt i bruk for å holde EF's medlemsland miljømessig til regnskap for den politikk de nå utformer.

Føre-var-prinsippet er kommet inn i traktaten som et grunnprinsipp for miljøarbeidet i EF. Gjennom EØS vil også Norge og de øvrige EFTA land bli knyttet til det indre marked som dette prinsipp vil virke innenfor. Traktatfestingen av føre-var-prinsippet er viktig, og vil styrke prinsippets stilling også i det videre europeiske økonomiske samarbeidsområde.

Etter Maastrich er også deler (men ikke alle deler) av miljøpolitikken blitt et fellesskapsanliggende, hvilket innebærer at miljøpolitiske vedtak heretter kan bestemmes ved kvalifisert flertall. EF er dermed kommet nærmere å bli et overnasjonalt organ i miljøpolitikken. - La meg her sitere lederen for Danmarks Naturfredningsforening, David Rehling, som peker på at "Miljøet kræver internationale beslutninger der er retlig bindende. Det kan kun EF klare. Men verktøyet skal styrkes"

Jeg er overbevist om at Europa har en historisk rolle i arbeidet for miljø og utvikling - et ansvar for å gå foran i arbeidet med å få alle industriland med i snuoperasjonen. Et Norge utenfor EØS vil i langt på vei være et Norge utenfor europeisk miljøpolitikk. La meg gjenta hva jeg sa på Arbeiderpartiets landsmøte i november: "Hvis ikke Norden og Europa kan danne grunnlaget for bærekraftig utvikling - hvor kan det da gjøres? Hvis våre sosialdemokratiske holdninger, verdier og visjoner ikke har sjanse til å prege Europa - hvordan skal vi da få innflytelse og gjennomslag?"

Arbeiderbevegelsens verdier har alltid vært preget av internasjonalsisme og solidaritet. Denne kampen kan bare vinnes gjennom aktiv pådrivervirksomhet i de samarbeidsfora som virkelig betyr noe i verdensøkonomien. Vi kan bare vinne kampen for vår felles framtid i samarbeid og solidaritet med andre land, inklusive de som står oss nærmest.